

BRONZKORI CSÜNGŐ NAGYROZVÁGYRÓL

S. KOÓS JUDIT

1971 telén talajjavító munkákat végeztek *Nagyrozsó* község határában, melynek során a markoló bronztárgyakat és cserepeket forgatott ki a földből. A helyszíni szemle alkalmával további bronzok és cserepek kerültek a múzeum birtokába.¹ Ezek alapján kiderült, hogy egy bronzkori települést bolygattak meg, illetve részint el is pusztítottak. A beállt fagy miatt a leletmentést megkezdeni nem lehetett, így az a következő évre maradt.

1972 áprilisában leletmentő ásatás kezdődött a területen.² A község a Bodrogszéken, a csehszlovák–magyar határ közelében, Pácin és Kisrozsó községek között fekszik. A lelőhely a falu Egyházasdomb vagy Papföld nevű határrészén található, melyet három oldalról mocsár vesz körül. A földrajzi adottságokat figyelembe véve megtelepedésre tehát védelmi szempontból kiválóan alkalmas hely lehetett. (Jóllehet a dombot azóta jórészt elhordták, de a lelőhely azonosításakor megállapíthattuk, hogy megközelítése még ma is veszélyes).

A telepfeltárás során nyolc, egyenként 5x2 m-es szelvény kiásását végezték el.³ Az ásató régész megállapítása szerint a település egyrétegű, s a középső bronzkori *fűzesabonyi kultúra* időszakába sorolható. Az ásatás ideje alatt végzett felszíni gyűjtésből származik az a nagyméretű bronz csüngő, amelyet a leletegyüttesből kiemelve, külön szeretnénk bemutatni. Úgy véljük, hogy díszítését, kidolgozásának technikáját, elterjedési területét és kronológiai helyzetét tekintve beleilleszthető abba a körbe, amelyet a *koszideri periódus* sajátos fémművességeként ismer a kutatás.

Gyűjtőmunkánk során mindössze néhány olyan csüngőt találtunk, amelyet párhuzamként állíthatnánk a nagyrozsói lelet mellé, így anyagközlésünk feltehetően nem tűnik öncélúnak. Az előkerült többi bronztárgy és a kerámiaanyag együttes közlésére egy másik cikkben szeretnénk részletesebben kitérni.

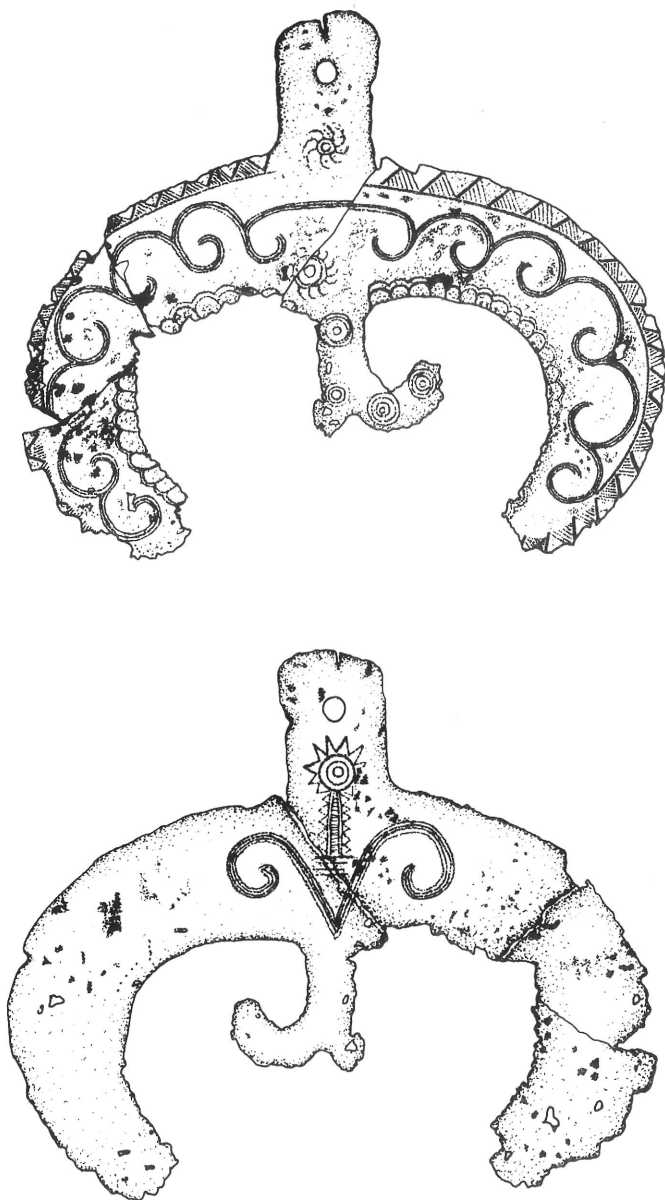
A csüngő leírása: Nagyméretű, félhold alakú, lemezből kivágott, horgony alakú középtaggal ellátott csüngő.⁴ Lekerekített végű fogója átfúrt. Erősen korrodálódott, a középtag egyik fele letörött. A fogó alatti rész enyhén deformálódott. Két helyen törött, valószínűleg az eldeformálódás következtében. Érdekességét, különlegességét az adja, hogy mindkét oldalán díszített. Egyik oldalán a teret jóformán teljesen kitöltő, három párhuzamos bekarcolásból álló, futó spirálmotívum látható. A csüngő felső szélein srafózott háromszögek, alsó szélein pedig girlandminta helyezkedik el. A horgony alakú középtagot koncentrikus körök díszítik. A fogantyún levő lyuk alatt két napsugaras motívum, ahol a napot két-két koncentrikus kör, a sugarakat pedig félkörívek jelzik.

1. HOM Ltsz. 71. 45. 1–23. és 72. 1. 1–5.

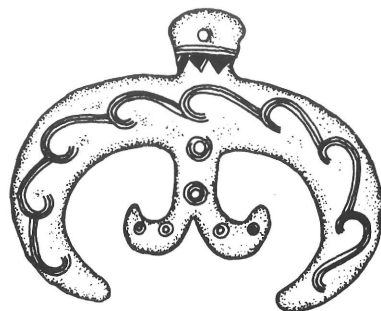
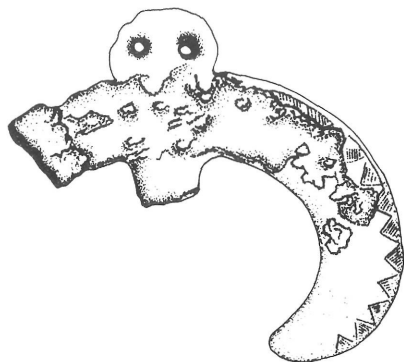
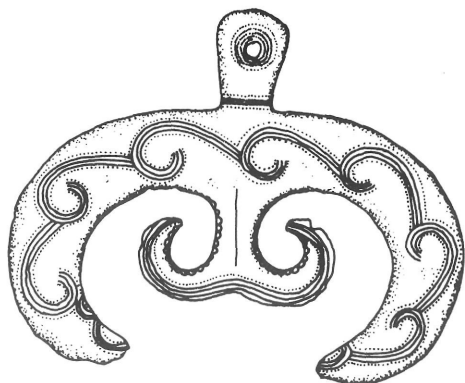
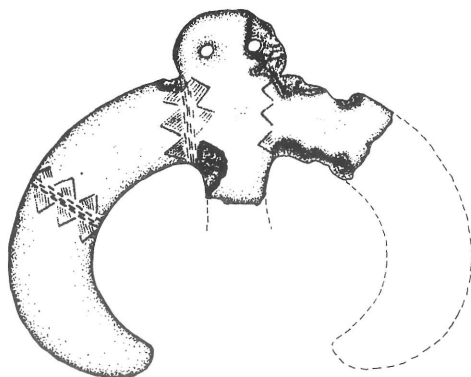
2. Hellebrandt M., 1972. 18–19.

3. A leletanyag közlésre való átengedéséért Hellebrandt Magdolnának tartozom köszönettel.

4. HOM Ltsz. 71. 45. 23.

1. kép. A nagyrozvágyi csüngő elő- és hátlapja

0 5cm

2. kép. Ismeretlen lelőhelyű csüngő
a MNM gyűjteményéből

3. kép. A Barca-i díszített csüngők

A másik oldal mintázata eltér ettől. Pontosan a csüngő közepén látható egy koncentrikus körből és háromszögekből álló nap- vagy csillagszimbólum, alatta „létramin-ta”, melynek mindkét oldalához háromszögek csatlakoznak. A díszítés két, ék alakban egymáshoz kapcsolódó spirálmintából indul ki.

Az ilyen típusú csüngőkkel kapcsolatban kialakult az a nézet, miszerint ezeket egyetlen lemezből vágták ki.⁵ *Furmánek* a csüngőkről írott munkájában elveti ezt, s megjegyzi, hogy néhány darab esetében a masszív középtag kialakítása, valamint a bárcai telephelyen talált öntőforma arra engednek következtetni, hogy ezeket az ékítményeket öntötték és utólag megmunkálták.⁶ (A csüngő szélessége: 10,6 cm, vastagsága: 0,1 mm, magassága: 9,4 cm.) (1. kép).

Mint említettük, kevés azoknak a csüngőknek a száma, amelyeket e darab mellé párhuzamként felsorakoztathatnánk. Egyike ezeknek az az ismeretlen lelőhelyről származó, nagyméretű csüngő, amely a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében található⁷ (2. kép). Hasonlóan a nagyrozvágyihoz, ez is mindkét oldalán díszített, ha nem is olyan gazdagon. Figyelemre méltó, hogy a vésett, sraffozott háromszögminta ugyan-

5. *Bóna I.*, 1975. 285.

6. *Furmánek, V.* 1980. 16.

7. MNM Ltsz. 62. 72. 2.

olyan elrendezésben díszíti e csüngő egyik oldalát, mint a nagyrozvágyit. (Ezzel kapcsolatban felvetődik a származás, készítés helyének kérdése, amelyre a későbbiekben még visszatérünk.) A fogantyúja rövid, lekerekített végű, rajta két lyukkal, mely a felfüggesztést szolgálta. Ismereteink szerint ez az egyetlen olyan példány, amelynél a felerősítésnek ezt a módját választották.⁸

Úgy tűnik, hogy az eddig előkerült nagyméretű, félhold alakú csüngők két legépebb darabja Barcán került napvilágra⁹ (3. kép). Mindkettő lelőkörményei hitelesek, így ez talán segítséget nyújthat a kronológiai kiinduláshoz. Díszítésük a már nagyrozvágyi csüngőnél is megfigyelt, egész teret kitöltő spirálmotívum, koncentrikus körök és sraffozott háromszögek. A nagyobb csüngő hullámvonalas mintáját, széleit és a fogantyú koncentrikus köreit trébelt pontsor követi (3. kép 1.).

A kisebb csüngő – hasonlóan a nagyrozvágyihoz és az ismeretlen lelőhelyű darabhoz – mindkét oldalán díszített. A hátlap mintázata megegyezik az előlapéval¹⁰ (3. kép 2.).

Szepescsütörtökről (Spišský Štvrtok) olyan, szórványként előkerült példányt ismerünk, amely feltehetően e leletkörbe tartozik.¹¹ Díszítése a már jól ismert sraffozott háromszögekből, girlandmintából és trébelt pontsorból áll. Erősen sérült, középtagja hiányzik, ezért csak feltételezhetjük, hogy horgony alakú lehetett.

Sajnos meglehetősen kevés ismerettel rendelkezünk arról a csüngőről, amely Romániából, Bihar megyéből, Keresztúr (Crestur) faluból származik.¹² Díszítése alapján egyértelműen e körbe tartozónak véljük: mintázata szinte csaknem ugyanolyan, mint a Barca-i kisebb csüngőé, kiegészítve azt a nagyrozvágyi darabról ismert girlandmintával.

E sorozat legújabb példánya a *Remete Felső-barlangban* nemrégiben napvilágra került bronz kincsleletbe tartozó csüngő. Nagyméretű, ép, felületét koncentrikus körök, széleit bekarcolt girlandmotívum díszíti.¹³ A leletegyüttes többi tárgya – már amelyeket az előzetes jelentésből volt alkalmunk megismerni – olyan ismert középső bronzkori típusokat tartalmaz, amelyek segíthetnek megállapítani a kronológiai hovatartozást.

Hitelesen feltárt, ásatásból származó leletanyag alig néhány helyről áll rendelkezésünkre, s ez megnehezíti a feldolgozást. A nagy telepfeltárások eredményeinek közlése – mint pl. Barca, Szepescsütörtök (Spišský Štvrtok) – még várat magára, így ezek esetében csak előzetes jelentésekre, ill. részpublikációkra támaszkodhatunk.¹⁴ Azonban úgy véljük, hogy a magyarországi darabok és leletegyüttesaik nagyjából meghatározzák a használat idejét, s a kultúrába sorolást.

A csüngők csoportosítása: B. Hänseltől vette át a kutatás a nagyméretű, félhold alakú, horgonyszerű középtaggal ellátott csüngők elnevezését.¹⁵ Megfigyelései szerint ez a típus a nagyméretű darabok többféle variációjából a harmadik. (Megjegyezzük, hogy itt egyszerűen csak a középtagok vizsgálatát végezte el.) Megállapítja, hogy a Füzesabony–Ottomány területen szélességük elérheti a 10 cm-t is, felületüket pedig gazdagon díszítik spirálisokkal és háromszögekkel. Használatuk szerint az egész Kárpát-medén-

8. A csüngő rajzát és leírását Kovács Tibornak köszönhetem, aki a feldolgozást végezte.

9. *Hájek, L.* 1957. 330. 4. kép 1–2.

10. Sajnos egyetlen publikációban sem közlik az előlap és hátlap rajzát vagy fotóját együtt, így csak a leírásra hivatkozhatunk, ld. *Vladár, J.* Slov. Arch. 1973. 317–318.

11. *Kovalčík, R.–M.* 1970. 8. 2. kép. 4.

12. *Crisia XII.* 1982. Oradea – címlapon közölt rajz. A lelőhelyre és a lelőkörményre utaló adatokat N. Chidiosan bocsátotta rendelkezésünkre.

13. *G. Csánk V.*, 1983. 257. 7. kép

14. *Hájek, L.* 1957.; *Tocik, A.–Vladár, J.* 1971.; *Vladár, J.* 1975.

15. *Hänsel, B.* 1968. 121. 226.

cére jellemző, ennek időpontját pedig a korai és a középső bronzkor átmeneti szakaszára helyezi.

Újabbban V. Furmánek végezte el a szlovákiai csüngők összegyűjtését, értékelését.¹⁶ E munka közreadásával lehetőségünk nyílik arra, hogy az általa megállapított csoportok egyikébe leleteinket besoroljuk.

A nagyméretű, félhold alakú csüngőkkel kapcsolatban megjegyzi, hogy különbséget köztük mindössze a díszítésben fedezhetünk fel. Az általa „A variáns”-nak nevezett csoport jellemzője az előlapot borító bekarcolt, geometrikus minta és ide sorolja a fentiekben már ismertetett két Barca-i, a szepescsüörtői (Spišský Štvrtok), egy *szeles-
tei* (Slizké), két *Vcelince*-i és egy *Vár-Gedé*-ről (Hodejov) származó darabot.¹⁷ Elterjedésükkel kapcsolatban egyetért Hänsellel, hozzátéve, hogy a Kárpát-medencén belül az eddigi legnagyobb koncentráció az *Ottományi kultúra* szlovákiai területéhez köthető.¹⁸ (Kronológiájának részletesebb ismertetésére a későbbiekben még visszatérünk.)

A csüngők díszítése, funkciója: Megfigyelhettük, hogy a felsorolt csüngők szinte mindegyikén szerepel a több, párhuzamosan futó, bekarcolt vonalkötegekből álló spirálmotívum, valamint a koncentrikus körök. Azok a kutatók, akik a középső bronzkori telepek és temetők kerámiáit, fegyvereit és ékszereit feldolgozták, felhívták a figyelmet a díszítőelemekben megmutatkozó mediterrán hatásra.¹⁹ J. Vladár rámutat, hogy e hatások közvetett úton, fokozatosan jutottak el előbb a Pontus-vidékére, majd a Duna mentén a Kárpát-medencébe és végül a Kárpátoktól északra.²⁰ A kora mükénéi kultúra gazdag ornamentikájának hatását a Barca-i csüngőkkel kapcsolatban is említi.²¹ Az ún. „mükénéi elemek” több terméken feltűnnek a klasszikus Ottomány és Füzesabony időszakában és fellelhetők a késői fázisban is.²² E díszítőelemek derivátumai megtalálhatók a nagy, lapos hold alakú bronzcsüngőkön, amelyek Vladár szerint sajátos megnyilatkozásai az Ottományi kultúra késői szakaszának Szlovákiában, s amelyek előfordulását a BA₃–BB₁ időszekekre helyezi.²³ A díszítésen túl szimbolikus hatást tulajdonít a formának és mintakincsnek, amelyben a nap és a hold szimbolikája ugyanúgy, ugyanazt fejezik ki az Égeikum szellemi életében, mint az Észak-Kárpátok kultúrkörében.

Ezzel szemben P. Šalkovský a spiráloramentika vizsgálata során arra a végkövetkeztetésre jut, hogy mivel az ily módon díszített tárgyak, eszközök analógiái ez időszakban (BA₂–BA₃) nincsenek meg Mükénében, ezért azokat bizonyossággal mükénéi hatásúaknak nevezni nem lehet. Hipotézisként felveti azt, hogy inkább egy önálló, helyi jellegű, gyakran felismerhető sajátos fejlődésről lehet szó. Bizonyos formai rokonság felfedezhető ugyan, de alaposabban megvizsgálva ezeket inkább véletlenszerű egyezésekkel, vagy a fejlődésben bekövetkező általános törvényszerűségekkel magyarázhatók.²⁴

Az ún. „futóspirál” motívum díszíti a mezőkomáromi és a tiszafüredi nyéltaréjos csákányokat is, melyek ismertetését Kovács T. végezte el.²⁵ Elfogadjuk a véleményét, mely egyben az előbbi nézetek kritikája is, miszerint egy kedvelt, széles körben elterjedt és alkalmazott mintakincsről van szó, melyet szoros időhatárok közé szorítani és részletes elemzésre felhasználni nem lehet.²⁶

16. Furmánek, V. 1980.

17. Furmánek, V. 1980. 17.

18. Furmánek, V. 1980. 18.

19. Mozsolics A., 1965–66. 38–46.; Kőszegi F., 1968. 129–130.; Vladár, J. 1974. 233–234.

20. Vladár, J. 1973. 339.

21. Vladár, J. 1973. 317–318.

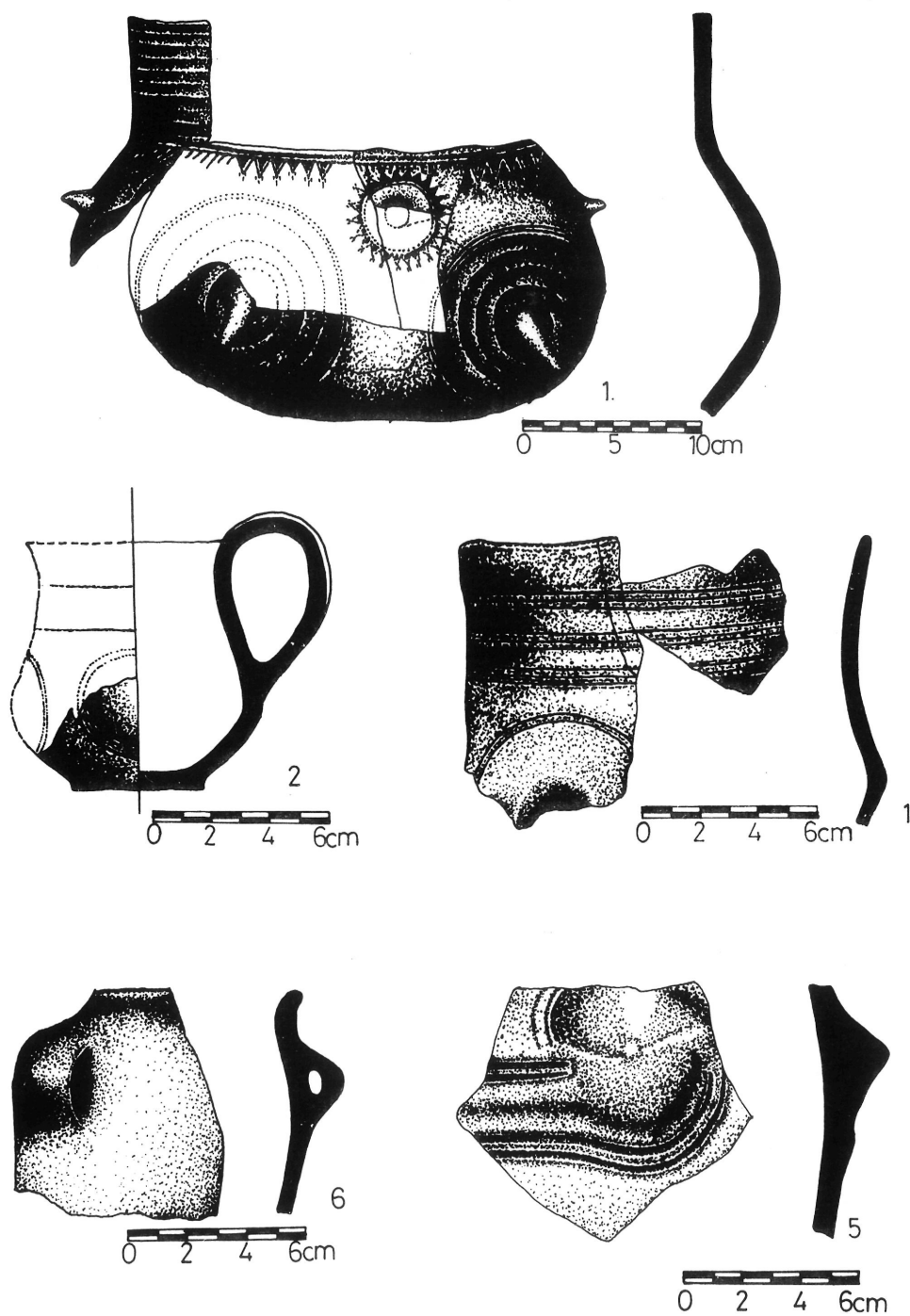
22. Vladár, J. 1973. 289. és Kőszegi F., 1968. 129.

23. Vladár, J. 1974. 227.

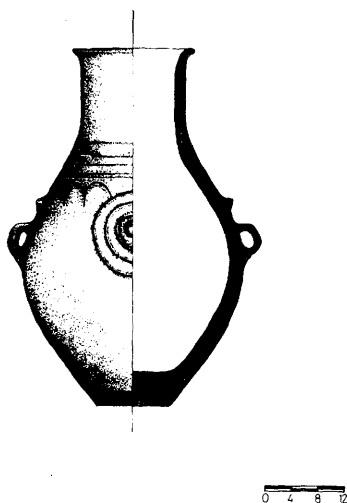
24. Šalkovský, P. 1980. 306.

25. Kovács T., 1982/1. 31–46.

26. Kovács T., 1982. 36., valamint Kovács T., 1977. 47.

4. kép. Válogatás a telep kerámiaanyagából

5. kép. Urna a nagyrosványi telepről

A fent említett két csákányt egyébként a középső bronzkor 3. periódusára, a koszideri horizont kezdetére keltezi.²⁷

Csüngőnk díszítésének további párhuzamait – koncentrikus körök, girlandminta, ék alakú félspirálok – megtaláljuk a pákozdi diadémán is,²⁸ melyet Bóna I. a középső bronzkor 3. periódusába sorol. Hozzáteszi, hogy a girlandmotívum gyakran előforduló, még a későbbi koszideri időszak fémtárgyain is fellelhető díszítés.²⁹

A csillag- vagy napmotívum megfelelőit – mely a nagyrosványi csüngő hátlapján látható – egy romániai középső bronzkori település kerámiáin találtuk meg,³⁰ valamint a dunavecsei arany karperecen.³¹ Hogy ez a motívum nemcsak a csüngőn jelenik meg, hanem a telep kerámiáján is, arra hadd álljon itt bizonyítékként az a nagyméretű, feltehetően talpas tál töredéke, amelynek díszítőelemei között ugyanazt a napot vagy csillagot szimbolizáló díszítést fedeztük fel, mint a csüngőn³² (4. kép 1.).

Funkciójukkal kapcsolatban több feltevés alakult ki: *Furmánek* a Barca-i antropomorf agyagplasztika alapján³³ bizonyítottan véli, hogy ezek a nagyméretű csüngők az öv részei lehettek, illetve hogy az öv magasságában hordták őket.³⁴

G. Schumacher a bronzkori viselet rekonstrukciója kapcsán, a szurdokpüspöki agyagidol³⁵ elemzése során más következtetésekre jut. Abban egyezik a véleménye *Furmánekkel*, hogy ezek a darabok mindenképpen a női viselet részei lehettek, azonban éppen a szurdokpüspöki leleten meglevő ábrázolás veti fel azt a gondolatot, hogy ezek

27. Kovács T., 1982. 37.

28. Marosi A., 1930. 66. ábra

29. Bóna I., 1959. 56–57.

30. Hänsel, B.–Roman, P. 1984. 204. 1. ábra és 200. 8–9. ábra

31. Kovács T., 1977. 28. kép

32. HOM Ltsz. 73. 44. 459.

33. Hájek, L. 1957. 327. 4. kép

34. Furmánek, V. 1977. 290. és 1980. 18.

35. Kovács T., 1977. 92. 8–9. kép

a csüngők fej-hát díszként is értelmezhetők.³⁶ Kétféle megközelítési módot lát a rekonstrukcióra: 1. egy homlokpántra, vagy nyakperekre egy nagyobb csüngőt erősítettek, vagy 2. egy homlokpántról lecsüng egy szalag, amelyre a félhold alakú csüngőt erősítették.³⁷ A Bárcán lelt példányon ugyanez a sematikus viseleti ábrázolás figyelhető meg: nyaklánc, melldísz, fej-hát dísz – a hátcsüngő kivételével.

Az eddigi felvetések, amelyek a csüngők viseletben elfoglalt helyére vonatkoznak, mindaddig csak feltételezések maradtak, amíg hiteles sírfeltárásokkal nem rendelkezünk. Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy eddigi ismereteink szerint ezek a típusú csüngők csak kincslelet részeként, vagy szórványként kerültek napvilágra. Jóllehet elfogadhatónak tartjuk Schumacher nézetét a hajfonat, hajpánt díszekre vonatkozóan, azonban a fent említett korlátok miatt mindezeket csak munkahipotézisként kezeljük.

A csüngők kronológiája: Nem csupán a problémás lelőköri körülmények, a publikálatlan telepek és temetők, hanem az egyes kutatók eltérő álláspontja az időrendi kérdéseket illetően is nehezítette a megoldást. Mielőtt azonban ezeket a véleményeket ismertetnénk, le kell szögeznünk, hogy a nagyméretű, félhold alakú csüngők megítélése csakis a koszideri fémművességen belül történhet, annak függvényeként értelmezhető.

Mozsolics A. e leletekkel kapcsolatban arra a megállapításra jut, hogy azok kronológiai rendszerének csak B III/b időszakából ismertek, a B. III/a. leletei között még nincsenek meg és a későbbi leletanyagokban már nem találhatók.³⁸

A délről érkező hatásokat vizsgálva megjegyzi, hogy a bronzkor III. periódusának korai szakaszában lépnek fel először azok a leletek, melyek műkénei gyökerűek. Kb. 100 évet ölel fel a műkénei kultúra expanziója, 1550–1450 között. Hatása már a fűzesabonyi kultúra korai időszakában kimutatható. (A kultúra kezdetét a korai raktárleletek alapján 1500 körülre teszi).³⁹

B. Hänsel a csüngők elterjedését az egész Kárpát-medencére kiterjeszti, használatukkal kapcsolatban pedig egy szélesebb időhatárral, legalább két horizonttal számol.⁴⁰

J. Vladár a mediterrán hatások feltűnését az Ottományi kultúra klasszikus fázisára helyezi (BA₃), amellyel a BB₁-ben is számolni kell. Ez időszakra datálja a szepescsü-törtöki (Spišský Štvrtok) erősített telepet⁴¹ csakúgy, mint az innen előkerült leletegyüttest a szórvány bronztárgyakkal együtt a Novotný–Kovalčík szerzőpáros.⁴² E bronzok között találunk ugyanolyan körbordás, középtüskés tűket,⁴³ mint amilyenek a nagyrozvágyi leletek között is előfordulnak. Ez a tűtípus a középső bronzkor utolsó szakaszának jellemző típusa, melynek analógiáit több helyről ismerjük: *Tiszafüred–Majoroshalom* B 80-as sír.⁴⁴ D. 384-es sír,⁴⁵ valamint a legfiatalabb darabnak számító *nagyhangosi* (Kölesd), koszideri típusú kincsleletbe tartozó tű.⁴⁶

V. Furmánek a szlovákiai csüngőket összefoglaló munkájában a halomsíros kultúra korai szakaszába sorolja ezeket azzal, hogy már röviddel ez időszak előtt használatban

36. Schumacher, G. 1985. 83.

37. Schumacher, G. 1985. 79.

38. Mozsolics, A. 1967. 89.

39. Mozsolics, A. 1957. 135.

40. Hänsel, B. 1968. 121.

41. Vladár, J. 1973. 270–271.

42. Novotný, B.–Kovalčík, R.–M. 1967. 45.

43. Kovalčík, R.–M. 1970. 8. 2. kép 1–2.

44. Kovács T., 1982/2., 296., 299., 6. kép 8.

45. Kovács T., 1975. 304., 305. 9–10.

46. Mozsolics A. 1967. 151. 32. tábla 5–6.

lehetek.⁴⁷ Formai továbbélésüket, díszítésbeli megváltozásukat a későbbiekben a pili-nyi kultúra több lelőhelyéről ismerteti.⁴⁸ Hozzáteszi azonban, hogy pontosabb kronológiát kialakítani csak a Barca-i és a szepescsütörtöki (Spišský Štvrtok) telepek közlése után lehetséges.

A Remete Felső-barlangban előkerült, hitelesen feltárt kincslelet különböző tárgyait nincs módunkban ismerni, mindössze azokat az arany hajkarikákat, melyek fotóját az ásató közli.⁴⁹ Ezt a típust a kutatás a középső bronzkor utolsó szakaszának kezdetére keltezi⁵⁰ (R BB). Csánk V. egyébként a kincsleletet a koszideri horizontba sorolja.⁵¹

Legújabb, összefoglaló feldolgozását e témának Kovács T. végezte el.⁵² A középdísszel ellátott félhold alakú csüngőknek négyféle csoportját különbözteti meg, ezen belül az általunk ismertetett a másodikba tartozik. Elterjedésüket – melyet az előkerült leletek egyértelműen igazolnak – az ottományi és a füzesabonyi kultúrák területére lokalizálja. Előállításukkal kapcsolatos véleménye ugyanaz, mint *Furmánéké*, mely szerint öntéssel és utólagos megmunkálással készültek.

Csoportosítása egyben időrendet is jelent, melyen belül a második, „B-variáns”-ba sorolható ékszerek a koszideri fémművesség virágzása idején terjedtek el. Részletezi a körbordás, korongfejű tűk elterjedését, kapcsolatait, megemlítve a nagyrozvágyi darabokat is, melyeket szintén a fent említett időszakra datál.⁵³

Összefoglalva a fentebb ismertetteket, a következőket állapíthatjuk meg: a felsorolt csüngők nagyságuk, formai azonosságuk és díszítőmotívumaik hasonlósága alapján ugyanabba a típusba tartoznak. E típuson belül a Nagyrozvágyról bemutatott csüngő bizonyosan helyi készítmény, valamely Észak-Északkelet-Kárpát-medencei műhely terméke lehetett.⁵⁴ Az ásatásokból származó darabok kerámiaanyagának, illetve bronztárgyainak ismeretében a középső bronzkor füzesabonyi kultúrájának emléanyagába sorolható ez az ékszertípus, annak is a késői szakaszába. E típusok a koszideri periódus jellegzetes tárgyai,⁵⁵ melyeket a XIV. század II. felére datálhatunk (R BB). (Hozzáteve, hogy a koszideri fémművesség bizonyos termékei a halomsíros kultúra korai időszakának anyagában hagyományos vagy megváltozott formában és díszítésben fellelhetők.⁵⁶)

Végezetül úgy véljük, hogy ezzel a rövid ismertetéssel, a csüngő közzétételével hozzájárulunk egy eddig kevésbé kutatott terület (Bodroghköz) középső bronzkori településtörténetének felvázolásához.

47. *Furmánék*, V. 1980. 18.

48. *Furmánék*, V. 1977. 289.

49. *G. Csánk* V. 1983. 257. 6. kép

50. *Kovács T.*, 1979. 72. és *Szathmári I.*, 1982. 104; *Kovács T.*, 1982/3. 326.

51. *G. Csánk* V. 1983. 256.

52. *Kovács T.*, 1986. Kézirat

53. Megjegyezzük, hogy a szepescsütörtöki bronztárgyak között is fellelhető két körbordás, korongfejű tű. ld. *Kovalčík*, 1970. 8. 2. kép 1–2.

54. Valószínűleg fémöntő műhely is tartozott a telephez, mivel a feltárás során több agyag fémöntő is került napvilágra. Csak feltevés, hogy esetleg helyi készítmény lehetett a csüngő, de mindenesetre megemlítjük a csaknem egyforma díszítést a csüngőn és az egyik edényen, 4. kép 1.

A 4. és 5. táblák illusztrálják a telep kerámiaanyagát, melynek részletes ismertetését a későbbiekben végezzük el.

55. *Kovács T.*, 1984. XCVII. tábla 1.

56. *Kovács T.* 1984. 385.

57. Ezúton szeretnék köszönetet mondani Kovács Tibornak munkám során nyújtott segítségéért, hasznos tanácsaiért, valamint azért, hogy kéziratát rendelkezésemre bocsátotta.

IRODALOM

- Bóna J.*,
1959. Bronzkori övkapcsok és diadémák. Arch. Ért. 86. 49–57.
1975. Die mittlere Bronzezeit Ungarns und ihre südöstliche Beziehungen. Budapest
- Gábori-Csánk, V.*
1983. La grotte Remete-„Felső” (supérieure) et le „Szeletien de Transdanubie” Acta Arch. Hung. XXXV. 249–285.
- Furmánek, V.*
1977. Pilinyer Kultur. Slov. Arch. XXV–2. 251–370.
- Furmánek, V.*
1980. Die Anhänger in der Slowakei Prähist. Bronzefunde XI/3. München
- Hájek, L.*
1957. Hlinené lidské plastiky z doby bronzové v Barci u Kosic. Slov. Arch. V/2. 323–336.
- Hellebrandt M.*,
1972. Adatok B.-A.-Z. megye régészeti topográfiájához A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei 10. 17–25.
- Hänsel, B.*
1968. Beiträge zur Chronologie der mittleren Bronzezeit im Karpatenbecken Bonn
- Hänsel, B.-Roman, P.*
1984. Siedlungsfunde der Girtla Mare-Gruppe bei Ostrovul Corbului Praehist. Zeitschrift 59. 188–229.
- Kovács T.*,
1975. Historische und chronologische Fragen des Überganges von der mittleren zur Spät-bronzezeit in Ungarn. Acta Arch. Hung. 27. 297–317.
- Kovács T.*,
1977. A bronzkor Magyarországon Hereditas, Budapest
1979. Középső bronzkori aranyleletek Északkelet-Magyarországról Folia Arch. XXX. 55–76.
1982. A mezőkomáromi és tiszafüredi nyéltaréjos bronzcsákányok Comm. Arch. Hung. 31–46.
1982/2. Einige neuere Angaben zur Ausbildung und inneren Gliederung der Füzesabony-Kultur Prähist. Arch. in. Südosteuropa Band 1. Berlin. 287–300.
1982/3. Neuere bronzezeitliche Goldfunde in Ungarn. Thracia Praehist. 320–328.
1984. Die Koszider-Metallkunst und einige kulturelle und chronologische Frage der Koszider-Periode. 377–388. In: Kulturen der Frühbronzezeit des Karpatenbeckens und Nordbalkans. Beograd
1986. Zsadány-Orosi puszta: egy régi kincslelet (sírlelet) restaurálás után. Kézirat
- Kovalčik, R.-M.*
1970. Záhranný archeologický výskum na „Barimbergu” pri Spišskom Štvrtku (okr. Spišská Nová Ves) Musaica 10. 5–12. Bratislava
- Kőszegi F.*,
1968. Mittelbronzezeitliches Gräberfeld in Pusztaszikszó. Acta Arch. Hung. 20. 101–141.
- Marosi A.*,
1930. A pákozdvári őstelep. Arch. Ért. 44. 53–73.
- Mozsolics A.*
1957. Archäologische Beiträge zur Geschichte der Grossen Wanderung Acta Arch. Hung. VIII. 119–156.
- Mozsolics A.*,
1965–66. Goldfunde des Depotfundhorizontes von Hajdúsámson Bericht der Röm.-Germ. Kommission 46–47. 1–76.
- Mozsolics A.*,
1967. Bronzefunde des Karpatenbeckens. Akadémia, Budapest
- Novotný, B.-Kovalčik, R.-M.*
1967. Sídliisko zo staršej doby bronzovej pri Spišskom Štvrtku, okr. Spišská Nová Ves Musaica VII. 25–46.

Šalkovský, P.

1980. Spirálová ornamentika staršej doby bronzovej v Karpatskej kotline a na Dolnom Dunaji Slov. Arch. XXVIII. 2. 287–308.

Schumacher, G.

1985. Studien zu bronzezeitlichen Schmucktrachten im Karpatenbecken Marburger Studien 6. Mainz

Szathmári I.,

1982. Újabb aranyleletek a MNM őskori gyűjteményében. Folia Arch. XXXIII. 97–112.

Točík, A.–Vladár, J.

1971. Prehľad bádania vývoja Slovenska v dobe bronzovej. Slov. Arch. XIX/2. 365–416.

Vladár, J.

1973. Osteuropäische und mediterrane Einflüsse im Gebiet der Slowakei während der Bronzezeit. Slov. Arch. XXI/2. 253–357.

1974. Mediterrane Einflüsse auf die Kulturentwicklung des nördlichen Karpatenbeckens in der älteren Bronzezeit. Preistoria Alpina 10. 219–236.

1975. Spišský Štvrtok – befestigte Siedlung der Otomani Kultur Nitra

BRONZEZEITLICHES ANHÄNGSEL VON NAGYROZVÁGY

(Auszug)

Auf dem durch die Theiss und den Bodrog begrenzten Gebiet liegt das Dorf, in dessen Flur im Jahre 1971 Rettungsgrabung durchgeführt wurde.

Anlässlich der Aufschliessung kam eine einlagige, zur Kultur von Füzesabony gehörende Siedlung an den Tag. Während der Ausgrabung hat man vereinzelt mehrere Bronzegegenstände gefunden; einer von diesen, ein halbmondförmiges Anhängsel mit großen Abmessungen wird hier vorgelegt.

Die eine Seite des Anhängsels ist mit ineinandergreifenden Wellenlinien, schraffierten Dreiecken, konzentrischen Kreisen, Girlandemustern und Sonnenmotivum verziert. An der anderen Seite sind „Leiternmuster“, Sonnen- oder Sternmotivum und zueinander keilförmig passende Wellenlinien zu sehen. Man kann in der Form und Verzierungen Identitäten entdecken an einem Stück von unbekanntem Fundort (MNM), an zwei Anhängseln von Barca, je einem solchen aus Rumänien, Szepescsütörtök (Spišský Štvrtok) und von Remete-Felső barlang.

In Verbindung mit ihrer Funktion und Herstellung haben sich mancherlei Ansichten ausgebildet. Von diesen wird jene für wahr gehalten, nach welcher sie mit Giessverfahren oder nachträglicher Bearbeitung erzeugt wurden. Die Vermutungen über ihre Stellen an der Tracht – Teile eines Gürtels oder Zierstückes für den Kopf oder Rücken – bleiben bloß Voraussetzungen, ehe man ein Stück aus glaubwürdiger Graberschließung besitzt.

Ihre Verbreitungen sind auf Grund der bisher zum Vorschein gekommenen Stücke zum Gebiet der Kulturen von Otoman und Füzesabony zu knüpfen.

Dieser Typ ist das Produkt der Metallkunst von Koszider, ist als deren Folge erklärbar. Bezüglich der Zeitordnung haben die einzelnen Forscher verschiedene Standpunkte, aber die Stücke aus Ungarn und ihre Befundsammlung bestimmen im großen und ganzen ihre Benutzungszeit. In deren Kenntnis kann man die folgenden feststellen:

1. Das Anhängsel von Nagyrozvagy ist ein für den späten Zeitabschnitt der Füzesabonyer Kultur der mittleren Bronzezeit charakteristischer, zur Periode von Koszider knüpfbarer Befund (2. Hälfte des 14. Jahrhunderts).

2. Seine Herstellung konnte in einer Werkstatt im Nord-Nordost-Karpatenbecken erfolgen. Seine Parallelitäten findet man an der Keramik der Siedlung.
3. Das Weiterleben dieses Typs in den Formen mit veränderter Ornamentik und Größe kann man im frühen Zeitabschnitt der Hügelgräbekultur beobachten.

Judit S. Koós